

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧЕРНІГІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
ТЕХНОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

ПАЛЬОХА Ольга Вадимівна

УДК 336.273.2:352(043.3/.5)

**РОЗВИТОК МЕХАНІЗМУ КОМУНАЛЬНОГО КРЕДИТУВАННЯ
В СИСТЕМІ МІСЦЕВИХ ФІНАНСІВ**

Спеціальність 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит

**АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук**

Чернігів – 2019

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Чернігівському національному технологічному університеті Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник: доктор економічних наук, доцент
Парубець Олена Миколаївна,
Чернігівський національний технологічний університет
Міністерства освіти і науки України,
професор кафедри фінансів,
банківської справи та страхування.

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор
Кириленко Ольга Павлівна,
Тернопільський національний економічний
університет Міністерства освіти і науки України,
завідувач кафедри фінансів ім. С. І. Юрія;

кандидат економічних наук, доцент
Вінницька Оксана Анатоліївна,
Уманський державний педагогічний університет
імені Павла Тичини
Міністерства освіти і науки України,
доцент кафедри фінансів, обліку та економічної
безпеки.

Захист дисертації відбудеться «29» березня 2019 р. о 14⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 79.051.04 у Чернігівському національному технологічному університеті за адресою: 14035, м. Чернігів, вул. Шевченка, 95.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Чернігівського національного технологічного університету за адресою: 14035, м. Чернігів, вул. Шевченка, 95.

Автореферат розісланий «27» лютого 2019 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради,
доктор економічних наук, професор

В. В. Виговська

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. В умовах проведення реформи фінансової децентралізації розвиток комунального кредиту є закономірним процесом пошуку джерел збільшення місцевих фінансових ресурсів і їх спрямуванням на інвестиційно-інноваційний та соціально-економічний розвиток адміністративно-територіальних одиниць. Незважаючи на пріоритетне значення для розвитку місцевої економіки, комунальний кредит як основне джерело фінансування модернізації й розбудови житлово-комунального господарства, місцевої інфраструктури не отримав достатнього розвитку в Україні. Хронічна нестача власних фінансових ресурсів призводить до невиконання в повному обсязі органами місцевого самоврядування покладених на них функцій і завдань та, відповідно, незадоволення потреб мешканців територіальних громад в якісних комунальних, соціальних та публічних послугах. Забезпечення збалансованого місцевого економічного розвитку потребує теоретико-методичного обґрунтування методів, принципів, форм, інструментів та важелів функціонування й розвитку механізму комунального кредитування в системі місцевих фінансів. Загалом це приведе до підвищення рівня фінансової спроможності територіальних громад та фінансової самостійності місцевих бюджетів.

Теоретико-методологічні й науково-практичні засади розвитку різних форм комунального кредиту у своїх працях досліджували вітчизняні та закордонні вчені, зокрема М. Д. Білик, Т. Г. Бондарук, О. А. Вінницька, А. Д. Гусаков, І. А. Димшиць, О. П. Кириленко, В. І. Кравченко, О. П. Крайник, П. В. Круш, С. Л. Лондар, В. Г. Маргасова, К. В. Нікітенко, В. М. Падалка, О. М. Парубець, А. В. Петриків, В. В. Прядко, М. М. Сайко, І. З. Сторонянська, Н. М. Ткачук, Х. Ф. Циммерман, І. Я. Чугунов та багато інших. Питання фінансування житлово-комунального господарства, місцевої інфраструктури, програм місцевого економічного розвитку розглянуті в працях А. Є. Буряченка, О. І. Гонти, Ж. В. Дерій, І. В. Запатріної, М. М. Забаштанського, С. В. Захаріна, А. В. Рогового, В. Ф. Савченка та ін.

Незважаючи на широке висвітлення теоретичних основ комунального кредиту, треба зазначити, що це питання залишається актуальним та недостатньо науково опрацьованим. Зокрема, невпорядкованим є термінологічний апарат, подальших досліджень вимагають форми та методи комунального кредитування в умовах реформи децентралізації, підходи до оцінки фінансової безпеки в системі такого кредитування тощо. Наукова та практична значущість окреслених проблем зумовила вибір теми дисертаційної роботи, її актуальність, предмет, об'єкт, мету, завдання та логіку дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано в межах науково-дослідницької роботи кафедри фінансів, банківської справи та страхування Чернігівського національного технологічного університету під час виконання таких тем: «Розробка фінансово-економічних засад інноваційного розвитку базових галузей економіки регіону» (номер державної реєстрації 0110U007062), у межах якої автором досліджено джерела фінансового забезпечення органів місцевого самоврядування необхідними місцевими фінансовими ресурсами для збільшення дохідної частини місцевих бюджетів;

«Науково-практичні засади формування фінансово-економічної безпеки різних економічних систем» (номер державної реєстрації 0115U001151), де особисто автором обґрунтовано науково-теоретичні підходи до оцінки фінансової безпеки в системі комунального кредитування; «Інноваційно-інвестиційні засади стійкого розвитку базових галузей національного господарства» (номер державної реєстрації 0115U001150), у межах якої автором досліджено роль комунального кредиту у фінансуванні інвестиційних проектів регіонів і міст України; «Фінансова стійкість економічних систем у кризових умовах господарювання» (номер державної реєстрації 0115U001149), до звіту якої увійшли пропозиції дисертанта щодо стратегії розвитку інституту комунального кредиту в Україні.

Мета та завдання дослідження. Метою дисертаційної роботи є поглиблення та розвиток теоретико-методичних засад комунального кредитування й розробка науково-практичних рекомендацій щодо його вдосконалення в умовах проведення реформи фінансової децентралізації.

Необхідність досягнення окресленої мети зумовило постановку та вирішення таких завдань:

- відстежити еволюцію наукової думки щодо сутності й ролі комунального кредиту;
- узагальнити теоретичні й організаційні засади формування системи комунального кредитування та визначити її складові елементи;
- розкрити особливості державного регулювання комунального кредитування в Україні;
- удосконалити класифікацію ризиків у системі комунального кредитування;
- дати оцінку ефективності формування й використання коштів місцевих бюджетів України;
- охарактеризувати стан та структуру джерел фінансового забезпечення діяльності органів місцевого самоврядування в Україні, виявити резерви їх нарощення;
- поглибити методичні підходи до оцінки фінансової безпеки в системі комунального кредитування;
- розробити пропозиції щодо вдосконалення механізму комунального кредитування;
- визначити комплекс заходів щодо активізації розвитку комунального кредитування в Україні.

Об'єктом дослідження є фінансові відносини, що виникають у процесі комунального кредитування.

Предметом дослідження є сукупність теоретико-методичних засад і науково-практичних рекомендацій щодо розвитку механізму комунального кредитування в умовах проведення реформи фінансової децентралізації.

Методи дослідження. У процесі дослідження використані загальнонаукові та спеціальні методи пізнання, а саме: історико-логічний – для виявлення передумов виникнення, етапів формування й розвитку комунального кредиту; аналітичний, економіко-статистичний – для проведення аналізу сучасного стану місцевих бюджетів, ринку місцевих запозичень; методи порівняння, узагальнення – під час дослідження вітчизняної і зарубіжної практики розвитку системи комунального кредитування; методи аналогії, групування, системного

аналізу – для виявлення ризиків та обґрунтування індикаторів і показників оцінки фінансової безпеки в системі комунального кредитування; економіко-математичного моделювання – у процесі оцінювання економічної ефективності розвитку комунального кредиту.

Статистичну й фактологічну основу пропонованого наукового дослідження становлять: законодавчі та нормативно-правові акти, що регламентують діяльність органів місцевої виконавчої влади та самоврядування, процес формування і використання коштів місцевих бюджетів, матеріали Міністерства фінансів України, Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України, Державної казначейської служби України, Державної служби статистики України, праці провідних вітчизняних та зарубіжних учених з питань комунального кредитування, власні аналітичні напрацювання автора та ресурси мережі Інтернет.

Наукова новизна одержаних результатів. Найвагоміші результати, що характеризують наукову новизну проведеного дослідження, полягають у наступному:

удосконалено:

– наукове обґрунтування етапів розвитку комунального кредитування в Україні за критеріями передумов, проблем, форм та методів його практичної реалізації, репрезентовану сімома етапами (дорадянський, створення радянської держави, соціалістична індустріалізація, централізація управління місцевими фінансовими ресурсами, реорганізація управління плановою економікою, розвиток ринкових відносин, фінансова децентралізація). Це дало змогу поглибити теоретичне розуміння сутності комунального кредитування, виокремити та впорядкувати чинники його трансформації, що стало адекватним підґрунтям для розробки пропозицій щодо модернізації такого кредитування в сучасних умовах;

– науковий підхід до систематизації ризиків комунального кредитування, в основу якої покладено їх розмежування та конкретизація за макро-, мезо- і мікрорівнями виникнення, а також доведено негативний кумулятивний ефект одночасної дії ризиків різних рівнів. Це дало змогу розробити комплексну систему управління визначеними ризиками з метою підвищення ефективності та безпечності системи комунального кредитування;

– структуру механізму комунального кредитування, за рахунок виокремлення його мети, завдань, принципів, виявлення специфіки та обґрунтування взаємодії форм, методів, важелів, за допомогою яких утворюються сприятливі умови для збільшення обсягів комунальних кредитних ресурсів, що дало змогу поглибити теоретико-методичні та науково-практичні засади розбудови ефективної моделі реалізації фінансово-кредитних відносин на рівні територіальних громад;

набули подальшого розвитку:

– поняттєво-категоріальний апарат у частині уточнення сутності поняття «комунальний кредит», в якому, на відміну від усталених, увага акцентується на спрямуванні отриманої позики на забезпечення необхідними фінансовими ресурсами органів місцевого самоврядування для виконання покладених на них

функцій і завдань у сфері забезпечення місцевого економічного розвитку. Такий підхід обумовлює логіку дослідження комунального кредитування як основи фінансування місцевого економічного розвитку та формує наукове підґрунтя для розробки пропозицій щодо підвищення його ефективності;

– науковий підхід до обґрунтування суб'єктно-об'єктного складу системи комунального кредитування з визначенням передумов і закономірностей розвитку зазначеної системи, виявленням суперечностей у процесі її формування та функціонування, що стало теоретичною основою для обґрунтування резервів підвищення ефективності взаємодії публічного та приватного секторів у забезпеченні позикового фінансування місцевого економічного розвитку;

– обґрунтування методичного підходу та сукупності показників комплексного оцінювання рівня фінансової безпеки системи комунального кредитування, що ґрунтується на базових положеннях системного аналізу та, на протигагу існуючим, дозволяє виявити негативні тенденції, які впливають як на розвиток системи комунального кредитування загалом, так і на окремі її складові елементи. Використання зазначеного підходу сприятиме науковій аргументації управлінських рішень щодо усунення негативних трендів та нейтралізації дії ідентифікованих загроз;

– теоретичні положення щодо доцільності використання партисипативного кредитування та краудфандингу, що дає змогу залучити до вирішення соціально-економічних проблем на місцевому рівні широке коло приватних кредиторів та інвесторів, зокрема за межами територіальної громади, та буде сприяти розширенню кордонів фінансування місцевих інфраструктурних проектів, підвищенню ефективності використання й управління комунальним майном, раціоналізації бюджетної, соціальної та боргової політики органів місцевого самоврядування.

Практичне значення одержаних результатів полягає в можливості їх використання органами державної та місцевої влади при розробці та прийнятті управлінських рішень щодо підвищення фінансової спроможності місцевих бюджетів на основі застосування механізму комунального кредитування.

Окремі результати дисертаційної роботи знайшли своє практичне застосування в діяльності: Департаменту економічного розвитку Чернігівської обласної державної адміністрації при розробці Стратегії сталого розвитку Чернігівської області до 2020 року та пропозицій щодо практичного впровадження облігаційних та безоблігаційних форм комунального кредиту (довідка № 06-15/1350 від 05.06.2018 р.); Поліського фонду міжнародних та регіональних досліджень при розробці механізмів фінансування програм регіонального розвитку (довідка № 54/7 від 20.06.2017 р.); Бородянської районної ради Київської області при обґрунтуванні механізму комунального кредитування та його інституційного забезпечення (довідка № 03-06/167 від 17.10.2017 р.); Бучанської міської ради Київської області у вигляді рекомендацій щодо збільшення обсягу місцевих фінансових ресурсів за рахунок впровадження інноваційних механізмів залучення громадськості до формування й розподілу коштів місцевого бюджету (довідка № 114-149 від 20.03.2018 р.); Управління житлово-комунального господарства Прилуцької міської ради Чернігівської області в процесі впровадження інформаційно-комунікаційних технологій у

діяльність органів місцевого самоврядування (довідка № 32/7 від 25.12.2017 р.); аналітично-контрольного відділу виконавчого апарату Прилуцької районної ради при розробці інвестиційних проектів і програм соціально-економічного розвитку району (довідка № 02-09/86 від 14.05.2018 р.), КП «Чернігівське тролейбусне управління» Чернігівської міської ради при розробці рекомендацій щодо отримання кредиту на купівлю транспортних засобів по лінії Європейського банку реконструкції та розвитку (довідка № 42/1 від 22.01.2018 р.).

Окремі науково-методичні положення та рекомендації використані в навчальному процесі Чернігівського національного технологічного університету (довідка № 202/08-908 від 12.06.2018 р.) у процесі викладання дисциплін «Фінанси», «Місцеві фінанси», «Банківські операції».

Особистий внесок здобувача. Дисертаційна робота є самостійно виконаним науковим дослідженням, сформульовані в ній положення, підходи, результати та висновки отримані автором самостійно. З наукових праць, опублікованих у співавторстві, що наведені в списку опублікованих праць, автором використані наукові доробки, що є результатом власних досліджень.

Апробація результатів дослідження. Основні положення дисертаційної роботи та її результати були представлені на міжнародних науково-практичних і наукових конференціях: Міжнародна науково-практична конференція з проблем вищої освіти і науки «Перспективи розвитку регіонів України в умовах інтеграційних викликів» (Луцьк, 2016 р.); XII Międzynarodowej naukowo-praktycznej konferencji «Dynamika naukowych badań – 2016» (Przemysł, 2016 r.); XII international scientific conference «Areas of scientific thought» (Sheffield, 2017 r.); II Міжнародна науково-практична конференція «Актуальні проблеми економіки та менеджменту» (Запоріжжя, 2017 р.); Міжнародна науково-практична конференція «Економічний розвиток держави, регіонів та підприємництва: оцінки та прогнози» (Запоріжжя, 2017 р.); II Всеукраїнська науково-практична конференція «Публічне управління та адміністрування у процесах економічних реформ» (Херсон, 2018 р.); XXI International scientific conference «Practical applications of research findings in Europe and worldwide» (Morrisville, 2018 r.); XXIV International scientific conference «XXI century science. From theory to practice» (Morrisville, 2018 r.); XXVII International scientific conference «New step in science» (Morrisville, 2018 r.).

Публікації. За результатами дисертаційного дослідження опубліковано 20 наукових праць, з них 2 розділи в колективних монографіях обсягом 1,33 друк. арк.; 6 статей у фахових виданнях та виданнях, внесених до наукометричних баз даних – 3,5 друк. арк., 3 статті в зарубіжних виданнях – 1,36 друк. арк., 9 праць апробаційного характеру загальним обсягом 1,55 друк. арк. Загальний обсяг публікацій – 7,74 друк. арк., особисто автору належить – 6,05 друк. арк.

Структура та обсяг роботи. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Основний зміст дисертації викладено на 177 сторінках друкованого тексту. Дисертація містить 19 таблиць (з них 4 займають 4 окремі сторінки), 24 рисунки (з них 10 займають 10 окремих сторінок), 4 додатки розміщені на 20 сторінках. Список використаних джерел налічує 168 найменувань і розміщений на 19 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У вступі обґрунтовано актуальність теми дисертаційної роботи; визначено мету, завдання, об'єкт, предмет і методи дослідження; розкрито новизну наукових положень і одержаних результатів, їхнє практичне значення, а також ступінь їх апробації.

У першому розділі «Теоретичні засади функціонування комунального кредиту» досліджено еволюцію розвитку та сутнісно-функціональні характеристики системи комунального кредитування, розкрито роль і значення комунального кредиту в підвищенні фінансової спроможності місцевих бюджетів України, вивчено вплив держави на функціонування інституту комунального кредитування.

Відродження комунального кредитування в умовах проведення реформи фінансової децентралізації є закономірним наслідком пошуку джерел збільшення обсягів фінансових ресурсів місцевих громад та їх спрямуванням на інвестиційно-інноваційний та соціально-економічний розвиток територіальних одиниць. З метою поглиблення розуміння сутнісно-функціонального змісту та причин виникнення, трансформації форм комунального кредиту було досліджено його розвиток в історичній ретроспективі. З'ясовано, що вирішальний вплив на становлення й розвиток системи комунального кредитування мають наявність нормативно-правового забезпечення та рівень довіри потенційних інвесторів і кредиторів до інструментів ринку місцевих запозичень. Опрацювання історичних передумов формування системи комунального кредитування дозволило виокремити сім етапів її становлення та розвитку (дорадянський; створення радянської держави; соціалістичної індустріалізації; централізації управління місцевими фінансовими ресурсами; реорганізації управління плановою економікою; розвитку ринкових відносин; фінансової децентралізації) за такими критеріями: передумови виникнення, проблеми функціонування, форми та методи практичної реалізації.

Розвиток комунального кредиту в сучасних умовах потребує його дослідження як комплексного поняття, що включає ознаки місцевих фінансів і кредитних відносин. Опрацювання наявних наукових підходів до визначення сутності комунального кредиту в науковій літературі дозволило запропонувати власне трактування такого поняття, під яким розуміється сукупність економічних відносин, спрямованих на забезпечення фінансування в повному обсязі потреб місцевої економіки та виконання функцій і завдань органів місцевого самоврядування, які виступають у ролі кредитора, позичальника або гаранта, у напрямку вирішення питань прискорення темпів соціально-економічного розвитку територіальних громад. Такі відносини в сучасних умовах, крім ознак строковості, платності та поворотності ресурсів, набувають додаткових ознак, а саме добровільності, рівноправності та взаємної вигоди.

До особливостей комунального кредиту відносяться: відмінності у складі суб'єктів і об'єктів, форм та видів забезпечення, цільового спрямування кредитних ресурсів; поєднання продуктивних (спрямування запозичених коштів на реалізацію інвестиційних, соціальних проектів) і непродуктивних (покриття

дефіциту місцевих бюджетів) характеристик; наявність різних засобів отримання, сфери функціонування, рівня публічності, порядку оформлення такого кредиту.

Встановлено, що комунальний кредит є необхідним та важливим джерелом фінансового забезпечення виконання органами місцевого самоврядування своїх повноважень та відіграє провідну роль у реалізації основних напрямків державної регіональної фінансової політики, фінансової політики на місцях, інвестиційних проектів та програм розвитку місцевої інфраструктури; забезпеченні фінансової безпеки регіонів України. Обґрунтовано основні переваги й недоліки комунального кредиту, розкрито його специфічні особливості на відміну від державного й банківського кредитів, які полягають у наявності низької платоспроможності й фінансової стійкості місцевих бюджетів; обмеженості обсягу та джерел запозичених коштів; відсутності мережі комунальних банків тощо.

Суб'єктно-об'єктну характеристику системи комунального кредитування, форми прояву, закономірності та суперечності її формування й функціонування представлено на рис. 1. Забезпечити ефективне функціонування такої системи можливо тільки завдяки розвитку механізму комунального кредитування, який являє собою сукупність форм забезпечення, принципів, методів, інструментів та закономірностей, за допомогою яких досягається підвищення рівня фінансової самодостатності органів місцевого самоврядування та фінансової спроможності місцевих бюджетів.

Провідна роль у активізації комунального кредитування належить державі, яка реалізується шляхом обмеження обсягу і джерел запозичених коштів, встановлення нормативного розміру видатків на обслуговування боргових зобов'язань, порядку надання місцевих гарантій та випуску облігацій місцевих позик, а також використання тимчасово вільних коштів місцевих бюджетів.

Дослідження державного регулювання відносин у сфері комунального кредитування дало змогу зробити висновок, що воно має фрагментарний характер, характеризується недосконалою законодавчо-нормативною базою, розрізненістю державних інституцій та відсутністю відповідного державного механізму стимулювання фінансово-кредитних відносин на місцевому рівні.

Враховуючи вищезазначене, запропоновано напрямки вдосконалення державного регулювання системи комунального кредитування, які полягають у такому: необхідно внести зміни до Закону України «Про банки і банківську діяльність» щодо визначення сутності, принципів, форм, умов, суб'єктів і об'єктів комунального кредиту та встановлення єдиних підходів, стандартів створення й розвитку комунальних банків на території України; запровадити механізм стимулювання органів місцевого самоврядування у випадку спрямування коштів, отриманих від реалізації облігацій місцевих позик на інвестиційно-інноваційний розвиток територіальних громад; здійснити державну підтримку розвитку електронного урядування органами місцевого самоврядування.

У другому розділі «Дослідження сучасного стану системи комунального кредитування в Україні» проведено системний аналіз стану місцевих бюджетів України, досліджено структуру джерел фінансового забезпечення органів місцевого самоврядування, обсяг видатків місцевих бюджетів на обслуговування боргових зобов'язань та розроблено методичні підходи до оцінки фінансової безпеки системи комунального кредитування.

Передумови розвитку

- Активізація глобалізаційних та інтеграційних процесів приводить до посилення відповідальності місцевого самоврядування та представників територіальних громад у сфері забезпечення місцевого економічного розвитку.
- Проведення реформи фінансової децентралізації, яка передбачає передання повноважень із державного рівня на місцевий, для виконання яких необхідно забезпечити інститути влади на місцях необхідними фінансовими ресурсами.
- Створення об'єднаних територіальних громад та розширення їхнього доступу до різноманітних фінансово-кредитних інструментів.
- Існування системних проблем у фінансуванні проєктів модернізації та розвитку місцевої інфраструктури.

Суперечності формування та функціонування

- Виникнення суперечностей між потребами органів місцевої влади й реальними можливостями їх задоволення.
- Пріоритетне значення комунального кредиту у вирішенні проблем дефіциту місцевих бюджетів, збільшення інвестиційного потенціалу територій поряд з недосконалістю законодавчої бази та відсутністю відповідної інфраструктури його розвитку.
- Збереження механізму державного регулювання комунального сектору економіки на фоні відсутності ринкових регуляторів діяльності останнього здійснює негативний вплив на всіх учасників процесу надання і споживання житлово-комунальних послуг та призводить до посилення соціальної напруги в суспільстві.

СИСТЕМА КОМУНАЛЬНОГО КРЕДИТУВАННЯ УКРАЇНИ

Суб'єкти

- органи місцевого самоврядування;
- місцеві фінансові органи;
- підприємства та установи комунального сектору економіки;
- банки та інші фінансові установи;
- юридичні та фізичні особи;
- міжнародні організації.

Об'єкти

- кредитні кошти;
- майно, що є в комунальній власності;
- майнові права органів місцевого самоврядування;
- облігації внутрішньої і зовнішньої місцевої позики.

Форми

- місцеві запозичення;
- місцеві позики на покриття тимчасових касових розривів місцевих бюджетів;
- комерційні банківські кредити;
- кредити міжнародних фінансових інститутів і організацій;
- місцеві гарантії, що надаються органами місцевого самоврядування.

Закономірності

- Поєднання публічних та приватних інтересів у розвитку комунального сектору економіки.
- Підвищення попиту на кредитні ресурси в комунальному секторі призводить до розвитку сегментів фінансового ринку та розбудови місцевої фінансової та інформаційної інфраструктури та створює умови для впровадження нових фінансових технологій.
- Розвиток фінансово-кредитних відносин органів місцевого самоврядування приводить до появи нових економічних взаємозв'язків та взаємозалежностей, зумовлює розширення форм комунального кредиту.

Рис. 1. Структура системи комунального кредитування України

Джерело: складено автором.

У процесі проведення реформи децентралізації особливої актуальності набувають питання забезпечення достатніми фінансовими ресурсами територіальних громад. Комплексний аналіз виконання місцевих бюджетів України за період 2013-2017 рр. засвідчив (табл. 1): спостерігається зростання дохідної частини в умовах проведення реформи фінансової децентралізації; залишається високою частка дотаційних бюджетів, яка за підсумками 2017 р. становила 72,5 %; значну суму коштів місцеві бюджети отримують від державного бюджету у вигляді міжбюджетних трансфертів (за підсумками 2017 р. їх розмір становив 54,3 %); у 2017 р. вперше частка місцевих бюджетів у Зведеному бюджеті України становила понад 50 %; головним джерелом наповнення місцевих бюджетів є податкові надходження, особливо місцеві податки та збори.

Таблиця 1

Показники виконання місцевих бюджетів України

Показник	Рік				
	2013	2014	2015	2016	2017
Рівень розподілу ВВП через місцеві бюджети, %	15,1	14,27	13,99	14,7	16,4
Частка місцевих бюджетів (із трансфертами) у зведеному бюджеті України, %	44,8	45,2	45,6	47,5	51,2
Частка доходів місцевих бюджетів у ВВП, %	6,3	5,6	6,1	7,2	7,7
Частка доходів місцевих бюджетів у зведеному бюджеті, %	23,8	22,2	18,5	21,8	22,6
Частка видатків місцевих бюджетів у зведеному бюджеті, %	43,1	42,7	40,7	41,4	46,4
Частка міжбюджетних трансфертів, у структурі доходів місцевих бюджетів, %	52,4	56,4	59,1	53,4	54,3
Частка трансфертів із місцевих бюджетів до державного бюджету, %	0,7	0,9	1,1	1,2	1,2
Частка місцевих податків і зборів у доходах місцевих бюджетів, %	3,3	3,5	9,2	11,5	10,5
Частка місцевих податків і зборів у власних доходах загального фонду місцевих бюджетів, %	0,6	0,7	26,6	28,8	27,3

Джерело: складено за даними Державної служби статистики України.

Одним із основних завдань діяльності органів місцевого самоврядування є забезпечення ефективного функціонування комунального сектору економіки. Ефективна діяльність останнього сприяє стабілізації соціально-економічної ситуації як окремих адміністративно-територіальних одиниць, так і держави загалом. У роботі представлено структуру комунального сектору економіки та проаналізовано обсяги фінансування такого сектору з державного та місцевих бюджетів. За результатами аналізу встановлено: постійну тенденцію до зменшення видатків Державного бюджету на житлово-комунальне господарство у 2017 р. в порівнянні з 2013 р. вони зменшились у 5,7 рази; незначне зростання розміру видатків місцевих бюджетів у порівнянні з їх потребою на ремонт і модернізацію житлово-комунального господарства, розвиток транспортно-дорожньої та соціальної інфраструктури; високий ступінь зношення об'єктів місцевої інфраструктури та невідповідність рівня її розвитку сучасним потребам споживачів.

Виявлено, що через суттєві відмінності в можливостях формування фінансових ресурсів різних територіальних громад та подальшого їх спрямування на модернізацію місцевої інфраструктури, існує нерівномірність розвитку житлово-комунальної, транспортної, соціальної інфраструктури в розрізі областей України, що призводить до поглиблення диспропорцій у їхньому соціально-економічному розвитку.

Вирішення зазначених проблем можливе на основі активного використання можливостей комунального кредитування. При цьому автор зазначає, що впродовж

2015-2017 рр. в Україні не було зареєстровано жодного випуску облігацій місцевої позики. Натомість останніми роками органи місцевого самоврядування надають перевагу залученню коштів по лінії міжнародних фінансово-кредитних організацій для вирішення проблем модернізації й розвитку об'єктів місцевої інфраструктури. Визначено, що більшість таких кредитів була надана комунальним підприємствам під гарантії органів місцевого самоврядування, обсяг та умови отримання яких погоджуються з Міністерством фінансів України і виступають одним із показників боргової безпеки на місцевому рівні. Встановлено, що основна частка запозичених коштів місцевих бюджетів спрямовується на соціальний захист та соціальне забезпечення – 76,4 % від їх загального обсягу, а обсяг кредитування економічної діяльності становить близько 23,4 %.

Активізація розвитку системи комунального кредитування можлива лише за умови координації дій органів державної влади та органів місцевого самоврядування в напрямку забезпечення її фінансової безпеки. У роботі наведено методичку визначення індикаторів і показників оцінки в розрізі основних складових фінансової безпеки системи комунального кредитування, а саме безпеки органів місцевого самоврядування, суб'єктів комунального сектору економіки, ринку місцевих запозичень, місцевих бюджетів, боргової безпеки. Запропоновано перспективні напрямки забезпечення такої безпеки, основними серед яких є здійснення стратегічного планування та регулювання місцевого економічного розвитку; розробка інструментарію забезпечення комплексу заходів, спрямованих на застосування передового досвіду країн ЄС у розвитку системи комунального кредиту в Україні; обґрунтування основних напрямків, стратегії і тактики місцевої боргової політики; відновлення довіри суб'єктів господарювання та населення до операцій на ринку місцевих запозичень.

Обґрунтовано необхідність виявлення та управління ризиками, що виникають у системі комунального кредитування як на макро-, мезо-, так і мікрорівнях, наведено їх класифікацію. Визначено, що основний вплив на систему комунального кредитування здійснюють – політичні, системні, фінансові, інфляційні, валютні, а також ризики євроінтеграції, які виникають на макрорівні. Встановлено, що більш контрольованими з боку органів місцевого самоврядування є ризики, що виникають на мезо- і мікрорівнях. Для зменшення негативного впливу зазначених ризиків на систему комунального кредитування в роботі розроблена комплексна система управління ними, яка передбачає здійснення моніторингу факторів їх виникнення, проведення аналізу та оцінювання впливу ризиків на стан місцевих бюджетів та показників соціально-економічного розвитку територій.

У третьому розділі **«Науково-практичні засади розвитку комунального кредитування в умовах проведення реформи фінансової децентралізації»** наведено теоретичну структуру механізму комунального кредитування, запропоновано методичку оцінки показників ефективності використання комунального кредиту, обґрунтовано необхідність розвитку інноваційних форм комунального кредиту та розроблено стратегію розвитку системи комунального кредитування.

У роботі запропоновано наукову концептуалізацію структурної конфігурації механізму комунального кредитування, що дало змогу поглибити теоретико-методичні та науково-практичні засади функціонування ефективної моделі фінансово-кредитних відносин на рівні місцевих громад (рис. 2).

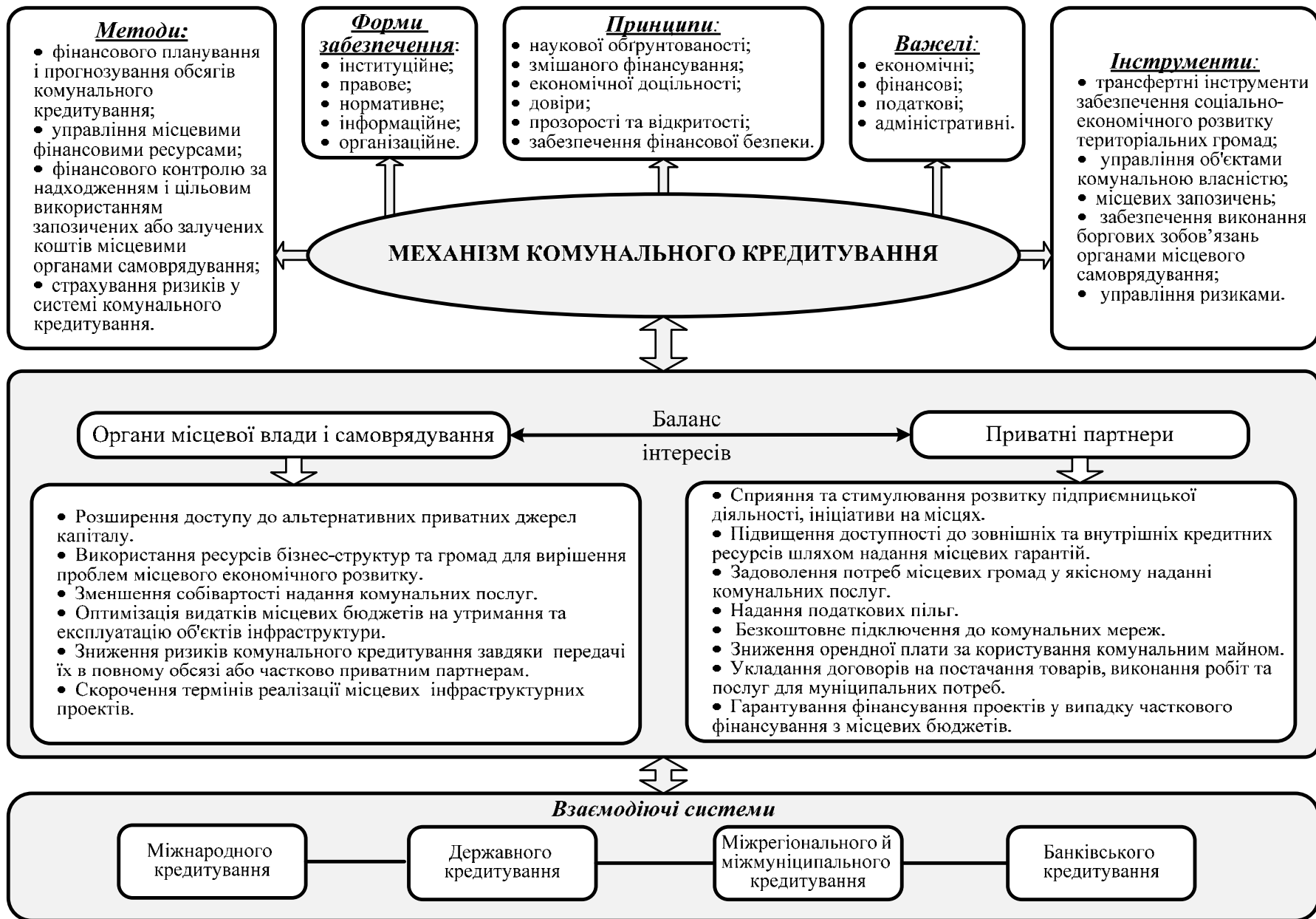

Рис. 2. Структурні елементи механізму комунального кредитування

Джерело: розроблено автором.

Запропоновано методику оцінки ефективності комунального кредиту за такими складовими, як бюджетна ефективність, соціальна ефективність та ефективність боргової політики органів місцевого самоврядування. Розроблено методику оцінювання фінансової самодостатності місцевих громад шляхом визначення відповідного інтегрального показника, який розраховується на основі коефіцієнтів: бюджетного покриття, дефіцитності місцевого бюджету, кредитної залежності, боргового впливу, покриття видатків місцевого бюджету міжбюджетними трансфертами. На основі розрахованого інтегрального показника фінансової самодостатності місцевих громад за допомогою комп'ютерної програми SPSS Ver. 17 у роботі проведено кластерний аналіз у розрізі областей України, що дало змогу виявити нерівномірність в їхньому фінансовому розвитку та потребу в кредитних ресурсах, які можливо залучити за допомогою комунального кредиту.

Враховуючи актуальність визначення рівня фінансової самодостатності місцевих, сільських, селищних рад, обґрунтовано використання модифікованого індексу фінансової самодостатності, до складу якого, крім вищенаведених коефіцієнтів, входять додаткові, а саме коефіцієнт активного дефіциту місцевого бюджету, пасивного дефіциту місцевого бюджету, впливу боргового навантаження.

У процесі дослідження встановлено, що стратегії соціально-економічного розвитку мають усі регіони України й переважна більшість міських, сільських, селищних рад, а також об'єднаних територіальних громад. При цьому стратегії розвитку системи комунального кредиту на місцевому рівні відсутні. У роботі визначено сутність стратегії розвитку системи комунального кредиту, яка являє собою узгоджений між органами місцевої виконавчої влади, місцевого самоврядування та всіма зацікавленими особами стратегічний напрямок дій, спрямований на досягнення рівноважного місцевого економічного розвитку завдяки формуванню, мобілізації й розміщенню коштів, отриманих за допомогою використання різних форм комунального кредиту. Описано процес розроблення і реалізації такої стратегії, визначено концептуальні підходи до її формування, що включають стратегічні цілі, конкурентні трансформації, стратегічне фокусування, формування спільних перспектив (рис. 3).

Встановлено, що практична реалізація стратегії розвитку системи комунального кредитування в Україні в умовах розвитку громадянського суспільства й інформаційної економіки потребує впровадження і використання органами місцевого самоврядування сучасних форм взаємодії з представниками бізнесу на населенням, завдяки використанню партисипативного кредитування та краудфандингу. Обґрунтовано механізм застосування партисипативного кредитування у сфері розвитку фінансово-кредитних відносин органів місцевого самоврядування, який полягає в тому, що функції фінансового посередника в процесі кредитування місцевих проектів беруть на себе банківські установи, поширюючи інформацію на відповідних сайтах в Інтернеті й шукаючи кредиторів, у ролі яких можуть виступати як юридичні, так і фізичні особи – резиденти й нерезиденти. Визначено переваги такого кредитування для позичальників – розширення обсягів кредитування програм і проектів місцевого розвитку, отримання кредитних ресурсів під більш низьку відсоткову ставку, мінімізація

валютного та процентного ризиків, досягнення високого рівня прозорості кредитних угод, незалежності від банку; для кредиторів – самостійність у прийнятті рішень щодо вибору проектів і позичальників; валюти позики, терміну кредитування; для банківських установ – перекладання ризику ліквідності на кредиторів (інвесторів), сприяння фінансування найбільш якісних та соціально значущих проектів та венчурного фінансування, диверсифікації ризиків.

Рис. 3. Стратегія розвитку системи комунального кредитування в Україні

Джерело: розроблено автором.

Запропоновано використання краудфандингу як форми колективного фінансування місцевих інфраструктурних проектів завдяки залученню великої кількості інвесторів. Рекомендовано використання краудфандингу на відшкодувальній основі, коли інвестору повертаються залучені через краудфандингові інтернет-платформи кошти на реалізацію місцевих проектів разом із відсотками або надаються права на використання об'єктів комунальної власності, та на безвідшкодувальній основі, що є актуальним у разі фінансування місцевих соціальних проектів. Зазначено, що використання партисипативного кредитування та краудфандингу органами місцевого самоврядування сприятиме диверсифікації форм комунального кредиту, розширенню меж міжнародного, транскордонного, міжрегіонального та міжмуніципального фінансово-кредитного співробітництва.

ВИСНОВКИ

У дисертаційній роботі здійснено теоретичне узагальнення та запропоновано нове вирішення наукового завдання, пов'язаного з поглибленням теоретико-методичних, науково-практичних засад розвитку механізму комунального кредитування в системі місцевих фінансів України. Результати виконаного дослідження дозволяють зробити висновки теоретичного, методичного та науково-практичного змісту, які полягають у наступному.

1. З'ясовано, що проблеми розвитку комунального кредиту не втрачають своєї актуальності протягом багатьох років і потребують розробки нових науково-теоретичних підходів, що відповідають сучасному стану розвитку громадянського суспільства та здійснення реформи фінансової децентралізації в Україні. У роботі проведено систематизацію основних етапів становлення, функціонування й розвитку комунального кредиту у вітчизняній практиці. Виявлено передумови розвитку комунального кредиту, основними серед яких є існування системних проблем у фінансуванні проектів модернізації та розвитку місцевої інфраструктури; зростання потреб місцевої економіки, територіальних громад; збільшення власних повноважень органів місцевого самоврядування; обмежений доступ останніх до різноманітних фінансово-кредитних інструментів.

2. Встановлено, що незважаючи на широке застосування поняття «комунальний кредит», у сучасній фінансово-економічній літературі відсутня однозначність у його трактуванні різними авторами, що зумовило необхідність власного обґрунтування його сутності як історичної, правової, економічної та фінансової категорії. Виявлено, що комунальний кредит має тривалу історію, яка розпочалась із випуску перших місцевих облігаційних позик наприкінці XVIII століття й отримала новий поштовх розвитку після проголошення незалежності України. Як економічна категорія, комунальний кредит поєднує в собі особливості економічних та грошових відносин, які складаються між місцевими органами самоврядування, державними інститутами, міжнародними фінансовими організаціями, суб'єктами господарювання (особливо комунальної форми власності), населенням. Також такий вид кредиту виступає фінансовою категорією, яка характеризує відносини вторинного розподілу, оскільки кредитні ресурси акумулюються в місцевому бюджеті й використовуються на реалізацію програм забезпечення соціально-економічного розвитку територіальних громад.

3. Наведено характеристику суб'єктно-об'єктного складу системи комунального кредитування, що дало змогу виявити основних суб'єктів такої системи – органів місцевого самоврядування, які виступають у ролі боржника, позичальника або гаранта. Визначено, що об'єктами такої системи є кредитні кошти, майно, що є в комунальній власності, майнові права органів місцевого самоврядування, облігації внутрішньої і зовнішньої місцевої позики. В основі побудови системи комунального кредитування закладено перехід від централізованих до децентралізованих методів фінансування, що відповідає напрямкам реформи фінансової децентралізації та сприяє збільшенню місцевих фінансових ресурсів.

4. Визначено, що комунальний кредит підлягає державному регулюванню і контролю з боку різноманітних державних інститутів, розрізненість діяльності яких негативно позначається на напрямках подальшого розвитку такого кредиту. Зазначено, що основними проблемами державного регулювання системи комунального кредитування є відсутність законодавчо-нормативної бази та єдиних підходів стосовно надання стимулів для розширення кредитної та інвестиційної діяльності органів місцевого самоврядування щодо забезпечення конкурентоспроможності місцевих економічних систем.

5. Досліджено показники виконання місцевих бюджетів та стан і обсяги комунального кредитування, що дало змогу виявити основні форми такого кредиту, які найбільше застосовуються органами місцевого самоврядування в Україні. Результати дослідження показали, що з початку проведення реформи децентралізації місцеві громади не використовують для фінансування інфраструктурних проектів облігації місцевих позик, натомість надають перевагу кредитам міжнародних фінансових організацій, що обмежує перспективи розвитку ринку місцевих запозичень в Україні.

6. Обґрунтовано складові елементи забезпечення фінансової безпеки системи комунального кредитування з метою своєчасного попередження, виявлення та зменшення негативного впливу зовнішніх і внутрішніх загроз, які пов'язані зі збільшенням боргового навантаження на місцеві бюджети та неможливістю своєчасного розрахунку органів місцевого самоврядування за взятими зобов'язаннями. Запропонована методика визначення індикаторів і показників оцінки фінансової безпеки системи комунального кредитування дозволила виокремити напрямки підвищення загального рівня безпеки при здійсненні кредитних операцій органами місцевого самоврядування.

7. Розроблено критерії систематизації ризиків у системі комунального кредитування за різними ознаками, які відображають специфічні особливості їх появи на макро-, мезо- і мікрорівнях. Визначено вплив зазначених ризиків на систему комунального кредитування з обґрунтуванням негативного кумулятивного ефекту одночасної дії ризиків різних рівнів, що в умовах дефіциту коштів місцевих бюджетів призводить до гальмування темпів збалансованого місцевого економічного розвитку.

8. Запропоновано концептуальну схему побудови механізму комунального кредитування, що дало змогу виявити його складові елементи, визначити їхній вплив на розвиток моделі фінансового забезпечення потреб місцевих громад. Важливим підґрунтям розвитку такого механізму є застосування інформаційно-комунікаційних технологій в діяльності органів місцевого самоврядування та активна участь мешканців громад у формуванні та розподілі коштів місцевих бюджетів.

9. Зазначено, що розширення меж використання комунального кредиту в умовах низького рівня зацікавленості кредиторів і інвесторів у вкладанні коштів у фінансування місцевих інфраструктурних проектів потребує розробки відповідної стратегії його розвитку. У роботі обґрунтовано етапи реалізації та концептуальні підходи до розробки стратегії розвитку системи комунального кредитування. Виявлено, що ефективність реалізації такої стратегії зумовлює необхідність використання нових форм колективного фінансування, а саме

партисипативного кредитування та краудфандингу. Це дасть змогу залучити приватний капітал для фінансування місцевих проєктів та позитивно вплине на систему комунального кредитування загалом.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації Монографії:

1. Парубець О. М., **Пальоха О. В.** Роль комунального кредиту у фінансуванні інвестиційних програм регіонів і міст України. *Інноваційно-інвестиційні засади стійкого розвитку базових галузей національного господарства*: колективна монографія / за заг. ред. д-ра екон. наук., проф. В. П. Ільчука. Чернігів: Чернігів. нац. технол. ун-т, 2016. С. 93-101. (0,67 ум. друк. арк.). *Особистий внесок автора: визначено роль і значення комунального кредиту в інвестиційному розвитку регіонів і міст України (0,52 ум. друк. арк.).*

2. Парубець О. М., **Пальоха О. В.** Науково-теоретичні підходи до оцінки фінансової безпеки в системі комунального кредиту. *Стратегія та механізми забезпечення фінансово-економічної безпеки*: колективна монографія / за заг. ред. д-ра екон. наук., проф. В. П. Ільчука. Чернігів: ЧНТУ, 2017. С. 164-173. (0,66 ум. друк. арк.). *Особистий внесок автора: визначено й обґрунтовано складові елементи фінансової безпеки в системі комунального кредитування (0,47 ум. друк. арк.).*

Статті в наукових фахових виданнях та виданнях, внесених до наукометричних баз даних:

3. Парубець О. М., **Пальоха О. В.** Підвищення фінансової самостійності місцевих бюджетів на основі розвитку системи комунального кредиту. *Проблеми і перспективи економіки та управління*: науковий журнал. 2015. № 4 (4). С. 332-336. (0,49 ум. друк. арк.). *Особистий внесок автора: обґрунтовано необхідність розвитку системи комунального кредиту як джерела збільшення місцевих фінансових ресурсів (0,32 ум. друк. арк.).*

4. Пальоха О. В. Ризики в системі комунального кредитування України та напрямки їх мінімізації. *Економіка та суспільство*. 2016. № 7. С. 813-817. URL: http://www.economyand.society.in.ua/journal/7_ukr/136.pdf [Міжнародна наукометрична база *Index Copernicus*]. (0,55 ум. друк. арк.).

5. Парубець О. М., **Пальоха О. В.**, Сугоняко Д. О. Еволюція розвитку системи комунального кредитування в Україні. *Економіка, фінанси, право*. 2016. № 11/5. С. 17-20. [Міжнародна наукометрична база *Index Copernicus*]. (0,47 ум. друк. арк.). *Особистий внесок автора: проведена систематизація основних етапів становлення та функціонування комунального кредиту (0,22 ум. друк. арк.).*

6. Парубець О. М., **Пальоха О. В.** Дослідження сутності, переваг та недоліків комунального кредиту. *Економіка, фінанси, право*. 2017. № 5/3. С. 31-34. [Міжнародна наукометрична база *Index Copernicus*]. (0,46 ум. друк. арк.). *Особистий внесок автора: досліджено сутність комунального кредиту як комплексної категорії (0,35 ум. друк. арк.).*

7. Пальоха О. В. Науково-теоретичні засади побудови механізму комунального кредитування. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Економіка»: науковий журнал*. Острог: Вид-во НаУОА, 2018. № 9 (37). С. 147–151. [Міжнародна наукометрична база *Index Copernicus*]. (0,58 ум. друк. арк.).

8. Palokha O. Development of municipal-private partnership in the system of municipal crediting of Ukraine. *Technology audit and production reserves*. 2018. Vol. 5. № 5 (43). P. 4-8. [Міжнародні наукометричні бази: *Index Copernicus, Research Bib, World Cat*]. (0,95 ум. друк. арк.).

Статті у наукових періодичних виданнях інших держав:

9. Parubets O. M., Sugonyako D. O., **Palokha O. V.** Research of institutional aspects of innovative development of enterprises of transport is in the conditions of network economy. *Institutional framework for the functioning of the economy in the context of transformation: Collection of scientific articles*. Publishing house «BREEZE», Montreal, Canada, 2015. P. 69-74. [Міжнародна наукометрична база *Thomson Reuters*]. (0,38 ум. друк. арк.). *Особистий внесок автора: досліджено джерела фінансування впровадження інновацій у розвиток транспортної інфраструктури країн ЄС і України.* (0,11 ум. друк. арк.).

10. Parubets O. M., Sugonyako D. O., **Palokha O. V.** Communal credit opportunities to finance infrastructure investment projects research. *Perspective directions of scientific researches: Collection of scientific articles*. Agenda Publishing House, Coventry, United Kingdom, 2016. P. 209-212. (0,49 ум. друк. арк.). *Особистий внесок автора: виявлено проблеми та запропоновано напрямки розвитку комунального кредиту.* (0,27 ум. друк. арк.).

11. Parubets O., Sugonyako D., **Palokha O.** Directions of improvement of state regulation of the municipal credit institute in Ukraine. *Scientific and educational periodical journal of economists and jurists*. Geneva, Switzerland: Publishing Center of The international scientific association of economists and jurists «Consilium», December 2016. № 7. P. 116-119. (0,49 ум. друк. арк.). *Особистий внесок автора: досліджено механізм державного регулювання інституту комунального кредиту.* (0,27 ум. друк. арк.).

Опубліковані праці апробаційного характеру:

12. Пальоха О. В. Аналіз розвитку ринку муніципальних запозичень країн ЄС. *Перспективи розвитку регіонів України в умовах інтеграційних викликів: Міжнародна науково-практична конференція з проблем вищої освіти і науки (2016 р.)*. Луцьк: Луцький НТУ, 2016. С. 59-60. (0,07 ум. друк. арк.).

13. Парубець О. М., **Пальоха О. В.** Проблеми і напрямки вдосконалення муніципальної боргової політики. *Dynamika naukowych badań – 2016: materiały XII Międzynarodowej naukowo-praktycznej konferencji*. Ekonomiczne nauki. Przemysł: Nauka i studia, 2016. Vol. 1. Str. 12-15. (0,17 ум. друк. арк.). *Особистий внесок автора: запропоновано напрямки удосконалення муніципальної боргової політики.* (0,09 ум. друк. арк.).

14. Пальоха О. В. Особливості кредитування комунального сектору економіки України. *Areas of scientific thought: materials of the XII International scientific conference* (Sheffield, 2017). С. 38-40. (0,13 ум. друк. арк.).

15. Пальоха О. В. Напрямки збільшення запозичених місцевих фінансових ресурсів в умовах децентралізації. *Актуальні проблеми економіки та менеджменту: збірник матеріалів II Міжнародної науково-практичної конференції* (м. Запоріжжя, 2017 р.): у 3 ч. / Східноукраїнський інститут економіки та управління. Запоріжжя: ГО «СІЕУ», 2017. Ч. 2. С. 95-97. (0,17 ум. друк. арк.).

16. Пальоха О. В. Специфічні особливості комунального кредиту як інституту місцевих фінансів. *Економічний розвиток держави, регіонів та підприємництва: оцінки та прогнози: матеріали доповідей Міжнародної науково-практичної конференції* (м. Запоріжжя, 2017 р.). Запоріжжя: Класичний приватний університет, 2017. С. 129-131. (0,17 ум. друк. арк.).

17. Пальоха О. В. Особливості ринку муніципальних запозичень України і країн ЄС. *Публічне управління та адміністрування у процесах економічних реформ: збірник тез доповідей II Всеукраїнської науково-практичної конференції* (19 квітня 2018 р.). Херсон: ДВНЗ «ХДАУ», 2018. С. 112-114. (0,13 ум. друк. арк.).

18. Parubets O. M., **Palokha O. V.** Scope of use of innovative financial technologies by financial and credit institutions. *Proceedings of XXI International scientific conference «Practical applications of research findings in Europe and worldwide»*. Morrisville, Lulu Press., Jun 1st, 2018. P. 97-99. (0,13 ум. друк. арк.).
Особистий внесок автора: досліджено види новітніх фінансових технологій та можливості їх застосування в Україні. (0,1 ум. друк. арк.).

19. Palokha O. V. Problems of formation and use of local budget cases and directions for their resolution. *Proceedings of XXIV International scientific conference «XXI century science. From theory to practice»*. Morrisville, Lulu Press., Aug. 18, 2018. P. 20-23. (0,27 ум. друк. арк.).

20. Palokha O. V. Mechanism of the state regulation of communal credit in Ukraine. *Proceedings of XXVII International scientific conference «New step in science»*. Morrisville, Lulu Press., 2018., Sept. 15, 2018. P. 67-71. (0,31 ум. друк. арк.).

АНОТАЦІЯ

Пальоха О. В. Розвиток механізму комунального кредитування в системі місцевих фінансів. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит. – Чернігівський національний технологічний університет, Чернігів, 2019.

У дисертації розроблені теоретичні засади, методичні підходи та науково-практичні рекомендації щодо вдосконалення механізму комунального кредитування в умовах проведення реформи фінансової децентралізації.

Проведено систематизацію основних етапів становлення, функціонування й розвитку системи комунального кредитування, побудовано структуру такої

системи, визначено її основні складові елементи. Систематизовано поняттєво-категоріальний апарат теми дослідження, запропоновано авторське трактування поняття «комунальний кредит». Виявлено специфічні особливості комунального кредиту в порівнянні з іншими видами кредитів. Досліджено структуру механізму державного регулювання системи комунального кредитування в Україні. Обґрунтовано складові елементи фінансової безпеки в системі комунального кредитування, розроблено індикатори й показники оцінки такої безпеки. Проведено класифікацію основних видів ризиків у системі комунального кредитування та розроблено комплексну систему управління ними.

Побудовано структуру механізму комунального кредитування, розроблено методіку оцінки показників ефективності використання комунального кредиту, проведено розрахунок інтегральних показників фінансової самодостатності місцевих громад, що дало змогу виявити потребу громад у додаткових ресурсах, які можна залучити завдяки використанню комунального кредиту. Розроблено стратегію розвитку системи комунального кредитування, в основу якої закладено форми колективного фінансування місцевих інфраструктурних проєктів, що в умовах проведення реформи фінансової децентралізації та формування громадянського суспільства сприяє впровадженню нових підходів до співпраці органів місцевого самоврядування з бізнес-структурами та населенням місцевих громад.

Ключові слова: комунальний кредит, механізм, місцеві бюджети, інфраструктура, ризики, фінансова безпека, стратегія, ефективність.

АННОТАЦИЯ

Палёха О. В. Развитие механизма коммунального кредитования в системе местных финансов. – Квалификационная научная работа на правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.08 – деньги, финансы и кредит. – Черниговский национальный технологический университет, Чернигов, 2019.

В диссертации разработаны теоретические основы, методические подходы и научно-практические рекомендации по совершенствованию механизма коммунального кредитования в условиях проведения реформы финансовой децентрализации. Проведена систематизация основных этапов становления, функционирования и развития системы коммунального кредитования в Украине, построена структура такой системы, определены предпосылки ее развития, противоречия формирования и функционирования, закономерности и формы, субъектно-объектный состав.

Систематизировано понятійно-категоріальний апарат теми дослідження, запропоновано авторське визначення поняття «комунальний кредит» в контексті розвитку фінансово-кредитних відносин органів місцевого самоуправління з метою забезпечення місцевого економічного розвитку та підвищення інвестиційного потенціалу територій. Досліджено роль і місце комунального кредиту в соціально-економічному,

инновационно-инвестиционном местном и региональном развитии. Выявлены специфические особенности коммунального кредита как исторической, экономической, финансовой и правовой категорий. Проведена сравнительная характеристика коммунального кредита с государственным и банковским кредитом, что дало возможность выделить особенности кредитных отношений, участником которых выступают местные органы самоуправления и руководители объединенных территориальных общин, как заемщики, кредиторы или гаранты. Исследована структура механизма государственного регулирования системы коммунального кредитования в Украине, выявлено основные проблемы, которые возникают на законодательном, институциональном уровнях, обоснованы направления их решения.

По результатам проведенного анализа показателей местных бюджетов, объемов и источников финансового обеспечения деятельности местных органов самоуправления было установлено, что за период 2015-2017 гг. на фондовом рынке не было зарегистрировано ни одного выпуска облигаций местных заимствований муниципалитетами Украины, что объясняется влиянием многих экзогенных и эндогенных факторов, основными среди которых являются политический и экономический кризис, ухудшение инвестиционного климата, отсутствие соответствующих местных финансовых институтов, в том числе коммунальных банков, недоверие инвесторов к инструментам рынка местных заимствований и тому подобное. Показано, что большинство муниципалитетов отдадут предпочтение кредитам по линии международных организаций, при этом, несмотря на дефицит финансовых ресурсов, растет объем средств местных бюджетов, которые они хранят на депозитных счетах.

Выявлено, что обеспечение финансовой безопасности в системе коммунального кредитования является необходимым условием достижения финансовой стабильности на местном уровне. В связи с этим в диссертации исследовано основные составляющие элементы финансовой безопасности в системе коммунального кредитования, разработаны индикаторы и показатели ее оценки. Проведена классификация основных видов рисков в системе коммунального кредитования, которые возникают на макро-, мезо- и микроуровнях, разработана комплексная система управления ими.

Обоснована сущность и структура механизма коммунального кредитования, как совокупности форм обеспечения, принципов, методов, инструментов и закономерностей, при помощи которых достигается повышение уровня финансовой самодостаточности органов местного самоуправления и финансовой состоятельности местных бюджетов. Разработана методика оценки показателей эффективности использования коммунального кредита, проведен расчет интегральных показателей финансовой самодостаточности территориальных общин, что позволило выявить их потребности в дополнительных ресурсах, которые можно удовлетворить благодаря использованию коммунального кредита. Обоснованы концептуальные подходы к формированию стратегии развития системы коммунального кредитования. В основу такой стратегии заложены формы коллективного финансирования местных инфраструктурных

проектов, что в условиях проведения реформы финансовой децентрализации и формирования гражданского общества способствует внедрению новых подходов к сотрудничеству органов местного самоуправления с бизнес-структурами и населением местных общин.

Ключевые слова: коммунальный кредит, механизм, местные бюджеты, инфраструктура, риски, финансовая безопасность, стратегия, эффективность.

ABSTRACT

Palokha O. V. Development of the mechanism for municipal lending in the system of local finance. – Manuscript.

The thesis for the degree of Candidate of Economic Sciences, specialty 08.00.08 – «Money, Finance and Credit». – Chernihiv National University of Technology, Chernihiv, 2019.

The thesis contains theoretical principles, methodological approaches and scientific and practical recommendations for improving the mechanism for the development of a municipal loan in the context of the reform of fiscal decentralization. The main stages of the formation, functioning and development of communal credit system have been arranged, the structure of such a system has been built, its main components have been determined. The conceptual and categorical apparatus of the research topic has been systematized, the author's interpretation of the concept of "communal credit" has been proposed. The specific features of communal credit have been revealed in comparison with other types of credits. The structure of the mechanism of state regulation of the communal credit system in Ukraine has been explored. The components of financial security in the communal credit system have been substantiated; the assessment indicators and indices of such security have been developed. The main types of risks in the communal credit system have been classified and a comprehensive system for their management has been developed.

The structure of the mechanism of communal credit has been built, the method of estimation of the efficiency indicators of communal credit use has been developed. The integral indicators of financial self-sufficiency of local communities have been calculated, which provided an opportunity to identify the need of communities for additional resources which can be mobilized through the use of communal credit. The strategy of the communal credit system development has been formed that is based on new forms of collective financing of local infrastructure projects. In the context of the reformation of fiscal decentralization and the formation of civil society, it promotes the introduction of new approaches to the cooperation of local self-government bodies with business structures and the population of local communities.

Keywords: municipal loan, mechanism, local budgets, infrastructure, risks, financial security, strategy, efficiency.